

RAQAMLASHTIRISH JARAYONINING ILMIY ASOSLARI

Jo‘rayev Dilshod Alisher o‘g‘li

TATU, mustaqil tadqiqotchi

Axborotlashtirish va avtomatlashtirish yoki raqamlashtirish, J. Naisbitt tomonidan ta'riflanganidek, iqtisodiy rivojlanishdagi megatrend bo'lib, kibernetik usullar va boshqaruv vositalari, katta ma'lumotlarni tahlil qilish vositalari va sun'iy intellektga asoslangan [1]. Har qanday biznes jarayonini (yoki umuman korxonani) raqamlashtirishda muhim nuqtaga erishish yuqori samaradorlik bilan tavsiflangan sifat jihatidan yangi holatga (transformatsiyaga) olib keladi.

Raqamlashtirishni ham keng, ham tor ma'noda ko'rib chiqish kerak. Birinchi ma'noda, bu xarajatlarni kamaytirish va biznes jarayonlarining tezligini oshirish maqsadida ishlab chiqarish va boshqaruvda yangi raqamli texnologiyalarni keng qo'llashning ko'p qirrali tashkiliy va texnologik jarayonlarini anglatadi. Ikkinchi, torroq texnik ma'noda, bu ma'lumotlarni (axborotni) uzatish, qayta ishlash va taqdim etishning analog shakllaridan tegishli texnologiyalar va platformalardan foydalanish orqali amalga oshiriladigan raqamli shakllarga o'tishni anglatadi.

Iqtisodiy mantiqqa ko'ra, raqamlashtirishning afzalliklari quyidagi samaradorlik omillari bilan belgilanadigan darajada yaqqol ko'rinib bormoqda [2]:

□ “tashqi muhitdan to'g'ridan-to'g'ri raqamli signallar tufayli korxonalar tomonidan yangi bozor imkoniyatlaridan foydalanishni tezlashtirish;

□ mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini ularning so'rovlarini shaxsiylashtirish va ular bilan doimiy aloqani saqlab qolish uchun ma'lumotlarni to'plash xarajatlarini soddalashtirish va kamaytirish orqali oshirish;

□ biznes jarayonlarini optimallashtirish (kechikishlarni minimallashtirish orqali) imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, ularni raqamli qurilmalar yordamida soddalashtirish va tezlashtirish;

□ raqamli kanallarning barcha shakllari va ularning aloqa nuqtalaridan foydalanish orqali korxonaning maqsadli auditoriyasi va geografik qamrovini oshirish.

Bu omillar taktik ahamiyatga ega va mahsulotlarni ishlab chiqarish va tarqatishda raqamli texnologiyalardan foydalanishga o'tayotgan korxona uchun ko'proq xarakterlidir. Raqamlashtirish va raqamli iqtisodiyot bo'yicha milliy strategiyani ishlab chiqishda raqamlashtirishning dolzarbligi tarmoqlar va raqamli platformalar orqali amalga oshiriladigan ijtimoiy kommunikatsiyalarning tobora kengayib borayotgan ko'lami bilan belgilanishini hisobga olish muhimdir, bu esa almashinuvlar tezligi va xilma-xilligini oshiradi va iqtisodiyot va jamiyat rivojlanishi uchun tubdan kengroq imkoniyatlarni ochadi [3]. Yetkazib beruvchilar va iste'molchilar bir-biri bilan vositachilarsiz va narx omillarisiz tobora ko'proq o'zaro aloqada bo'lmoqdalar. Talab va taklifni bog'lovchi mexanizmlar yangi hamkorlik mexanizmlari bilan almashtirilmoqda. Bu, o'z navbatida, ishtirokchilar tarkibi va mahsulotlar xilma-xilligi jihatidan bozorlarni kengaytiradi, bu esa korxonalarda texnik va

tashkiliy innovatsiyalarni jadal qo'llashga olib keladi, ular yanada moslashuvchan va boshqariladigan bo'lib qoladi.

Shu bilan birga, ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar o'rtasidagi munosabatlarni tarmoq tugunlari orqali muvofiqlashtirishning taqsimlangan modeli (gibrid tarmoq tartibi) paydo bo'lmoqda, bu barcha darajadagi tizimlarga tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashuvchanligini oshirish imkonini beradi [3]. Gorizontallik tarmoq o'zaro ta'sirining ierarxik o'zaro ta'siridan ustunligi yangi iqtisodiy o'sishning asosi bo'lib, u har doim almashinuylarning tezligi va xilma-xilligiga bog'liq.

Nobel mukofoti sovrindori O. Uilyamsonning so'zlariga ko'ra, postindustrial iqtisodiyot gorizontallik (ierarxik bo'lmagan) tarmoq sherikliklari to'plami sifatida tuzilgan bo'lib, ular konfiguratsiyasida qattiq vertikal ierarxiyalarga qaraganda ancha moslashuvchan va shu bilan birga moslashuvchan, ammo atomistik bozorlarga qaraganda ko'proq integratsiyalashgan [3]. Shunday qilib, davlat tomonidan tarmoqlar va platformalar orqali aloqa orqali axborot (bilim) ni integratsiya qilish va mohirona foydalanish imkoniyatlarini yaratish postindustrial iqtisodiyotda innovatsiya va o'sish uchun muhim shartdir.

Raqamlashtirishning natijasi - bu fikr-mulohaza mexanizmlarining yanada to'liq qo'llanilishi. boshqaruvda, chunki ular rejalarga muvofiq iqtisodiy faoliyatning barqarorligi va samaradorligini oshirish choralari aniqlash imkonini beradi [3].

Ushbu nazariy tamoyillarga asoslanib, raqamlashtirish maqsad emas, balki vosita deb taxmin qilish mumkin va raqamli iqtisodiyotni iqtisodiyotning qolgan qismidan ajratib ko'rib bo'lmaydi va uni tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarishda qo'shimcha qiymat raqamli texnologiyalar orqali, ayniqsa internetga bog'liq sanoat tarmoqlari uchun amalga oshiriladigan faoliyat segmenti sifatida tushunish kerak. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar va infratuzilma barcha iqtisodiy sohalar va darajalarda hamkorlikni osonlashtirganda, raqamlashtirish mazmunli va qimmatli hisoblanadi. Shu bilan birga, turli startaplarning paydo bo'lishi, rivojlanishi va amalga oshirilishi uchun qulay muhit yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Нейсбитт Дж., Эбурдин П. Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000. М., 1992.
2. Бухт Р., Хикс Р. Определение, концепция и измерение цифровой экономики // <https://iorj.hse.ru/data/>
3. Смородинская Н. Ф. Усложнение организации экономических систем в условиях нелинейного развития. 2017 год 105-107 стр. <https://cyberleninka.ru/article/n/uslozhnenie-organizatsii-ekonomicheskikh-sistem-v-usloviyah-nelineynogo-razvitiya>